

PAUL BLÉRY

ÎN MISIUNE ÎN ROMÂNIA

Anecdote de război
și moravuri românești

Ediție îngrijită, traducere din limba franceză,
studiu introductiv și note de Sorin Cristescu

Prefață de general Dumitru Iliescu

Brăila, 12 decembrie 1916

STRĂZILE DIN BRĂILA

Ploaia mărunță care ține toată ziua ne-a împiedicat să mai facem recunoașteri peste Dunăre, spre Ciulnița.

Prietenul meu, Gogu, și cu mine am luat unul dintre automobilele de pe terenul escadrilei și am „coborât în oraș”.

În pofida ploii, străzile din Brăila sunt foarte animate și în această după-amiază: brăilenii au început să presimtă vag apropiata cădere a orașului lor și se grăbesc să profite și să termine glorios ultimele lor promenade și ultimele vizite la cofetării și la frizerii.¹

O evoluție radicală a transformat de câteva zile fizionomia orașului nostru: nu mai este Brăila largă, spațioasă, luminoasă de odinioară – și generoasă. Nu mai este orașul ciudat al „persanului” de demult. Nu!

Un popor format din elementele cele mai diverse ale lumii se agită în Brăila, fără scop, fără motiv, doar din nevoia de a se mișca.

O activitate intensă, vag definită, dar febrilă, conferă orașului un caracter nou. Toate acestea fac să se simtă că războiul este foarte aproape, anticipează luptele iminente.

Un șuvoi de refugiați se revarsă pe străzi. Toate vârstele, toate slăbiciunile, toate infirmitățile sunt reprezentate printre ei.

Iată-l pe bătrânul aspru din zona rurală a Olteniei. Este slab, osos; părul i-a albit, dar își ține capul sus cu demnitate.

Costumul îi este presărat cu modele florale brodate, care desenează cercuri de frunze pe sumanul său. Pentru plecarea în bejenie s-a îmbrăcat cu straietele lui cele mai bune, atât

¹ În românește în text.

din dorința de a salva de la jaf hainele de sărbătoare cele mai scumpe, dar și din dorința de a provoca soarta și de a o sfida prin această aroganță, la fel cum, la începutul războiului, tinerii noștri ofițeri își puneau mănuși albe și epoleți cu franjuri. La mijloc poartă o centură lată de piele, presărată cu ținte metalice. Pe cap, o pălărie cu boruri late; în picioare poartă opinci¹. Se sprijină de un baston, dar mândria nu-l lasă să-și arate vreo durere; o resemnare aprigă îi asprește fața emaciată și îl face să-și suporte nenorocirea cu demnitate.

Iată și țărancă: mai mulți copii mici i se țin de fuste. Un copilăș nou-născut învelit în scutece și purtat într-o cuvertură aspră se balansează pe sub șalul care îi acoperă capul și îi coboară pe umeri. Maternitatea i-a umflat femeii sânii și îi rotunjește corsajul brodat, din lână groasă.

Grupuri de cerșetori de toate vârstele, marcați de toate suferințele, toți la fel de jalnici, te hărțuiesc cu rapacitatea mereu crescândă a ciorilor care-și vânează prada.

Vai de cel care se lasă purtat de generozitate! Banda nu-l mai slăbește. Fiecare este un tentacul al uneia și aceeași caracatițe care se prinde de tine și te bate la cap cu plânsete și jeluiri, oricât i-ai înjura și oricât i-ai lovi cu bastonul.

Grupuri de soldați rătăciți, cu echipamente îndoielnice, trec și ei pe străzi. Ce-i cu ei? De unde vin? Unde se duc? Cine știe!

Ar fi probabil foarte încurcați să răspundă ei înșiși la asemenea întrebări, dacă li s-ar pune. O parte din armata română, în debandada ei, se îndreaptă și ea spre nord-est. Acești soldați nu sunt cu totul pierduți pentru cauză; ar fi de ajuns să-i aduni, și se pot reconstitui treptat regimentele dispărute și „lichidate” în ultimele confruntări.

¹ În românește în text. Opinci – un soi de sandale pe care le poartă toți țărani (n. a.).

Fiecare dintre acești rătăciți se prezintă ca fiind „ultimul” supraviețuitor din regimentul său. „Ultimii supraviețuitor” ai fiecărui regiment sunt de fapt mai numeroși în fiecare din aceste unități decât ultimii cuirasieri de la Reichsoffen¹: asta vrea să însemne că s-ar putea forma câteva brigăzi bune cu ei. Sergenții de serviciu au primit ordin să-i culeagă de pe drumuri pe acești „ultimi supraviețuitori”. Sergenții culegători trudesesc din greu, cu siguranța spiritului de divinație, ceea ce le trădează originile țărănești.

Acești... „codași” care devansează trupele ce încă mai luptă pe râul Ialomița se lasă prinși cu ușurință.

*Cerei in vitium, cerei in virtutem flecti*² – cu o docilitate cum nu se mai vede alta, cred, sunt grupați în mici detașamente și vărsați în indiferent ce unitate, prima care ajunge aici, fie că au de mâncare acolo sau nu, fie că știu pe cineva sau că sunt singuri, fie că au mai făcut munca ce li se cere sau că nu au văzut vreodată cum se face, nu mai are nicio importanță.

Soldatul român nu se plânge niciodată. Este hrănit ca vai de lume, jalnic îmbrăcat, nu-i pasă nimănui de el din cauza nenorocirilor care s-au ținut lanț în acest război, și totuși n-am văzut pe vreunul care să se lamenteze pentru soarta lui sau să reclame vreo ameliorare a acesteia. Este de o sobrietate unică în lume. Are toate virtuțile, toată filosofia sănătoasă primitivă a țăranilor onești și curajoși din rasa lui, care formează de

¹ Bătălia de la Reichsoffen, cunoscută mai mult sub numele de „bătălia de la Wörth” sau „de la Froeschwiller”, din 6 august 1870, la începutul războiului franco-prusian, o victorie a prusienilor, unde două șarje ale brigăzilor de cuirasieri francezi au reușit să acopere retragerea grosului trupelor franceze.

² Adagiul latin: „lumânările s-au transformat în viciu, lumânările s-au transformat în virtute”.

altfel aproape totalitatea efectivelor de trupă. Este unul dintre soldații de prim rang ai lumii și s-ar putea face din el un soldat nemaipomenit.

Batalioanele rusești, greoaie, în coloane pe șase rânduri, nu prea grozav echipate, mășăluiesc spre front. Masa lor kaki-verzuie este ca un fluviu cu ape tulburi, care se revarsă pe străzi, un șuvoi gros de ulei sau de gudron.

În urma lor vin convoaiele răsfirate ale căruțelor lor minuscule, trase, totuși, de doi cai, și în care abia încape un balot de fân.

În capăt vine o companie fără puști, apoi o companie de săpători, iar una de căruțe poartă bagajele personale ale căpitanului. Ordonanța este singurul soldat din această companie înarmat cu pușcă, pe care o poartă atârnată de curea. Unica pușcă din unitate a fost încredințată în mâinile celui care poartă cea mai importantă răspundere, cel care se îngrijește de masa șefului. Ordonanța duce de ham doi cai, pe care îi trage după el. Un al doilea soldat încheie procesiunea și ține de lesă un ogar mare, câinele de vânătoare al căpitanului boier.

Undeva într-un sector al coloanei, încă și mai în spate, două surori de caritate, două sistrițe, stau așezate într-un cupeu: ele urmează trupa în marș și nimeni nu se îndoiește de faptul că una din ele, sau probabil amândouă, fac parte tot din bagajele căpitanului.

Pe trotuarele acoperite de noroi gros se plimbă și mai alunecă trecătorii. Ofițerii ruși „împing” vidul din fața lor: soldații lor, îngroziți de câte ori îi văd, se lipsesc de copacii bulevardului sau sar în șanț ca să-i lase să treacă. Îi salută, speriați de cnutul atașat de sabia ofițerului a cărui curea le mângâie spinarea, așa în glumă, când nu li se dau din cale destul de repede.

La tramvaiul care trece pe lângă „grădina publică” a fost remorcată o platformă. Pe această platformă au fost ridicate niște perdele care improvizează un alcov al suferinței. Răzbat

de după ele gemetele nenorociților răniți sau holerici. Sunt transportați în pavilioane izolate din „grădina publică”, unde se sting tăcuți pentru alții, ignorați de toată lumea și anonimi.

O coloană de tineri soldați români se întoarce de la instrucție cântând. Sergenții și plutonierii îi conduc în pas de defilare. Trec pe lângă tramvaiul care vine din urmă, și cântecul lor se stinge treptat de la un rând la altul, străbătând toată gama muzicală.

Soldații aceștia nu au arme. Unii au o baionetă atârnată de centură, mulți n-au nimic, ultimii au fost lăsați în hainele civile. Doi gradați care încheie formația poartă fiecare pe umăr, ca pe sfintele moaște, câte o pușcă obișnuită: acestea sunt cele două puști de care toată compania s-a servit ca să învețe mânănuirea armei.

Cei doi gradați și cele două puști din coada coloanei îmi sugerează imaginea panourilor de țintă ale unei companii de pe vremuri, care se întorcea de la trageri.

Brăila, 13 decembrie 1916

ÎNMORMÂNTARE ÎN STIL GRECESC

Prin Piața Sfinților Arhangheli¹, care reprezintă centrul Brăilei, trece un convoi de înmormântare după ritul grecesc.

Piața Sfinților Arhangheli este o grădină pătrată, încă bine întreținută și în mijlocul căreia o mică biserică – foarte veche și foarte vizitată pentru suvenirurile anecdotice legate de ea – își ridică cele două clopotnițe verzui și aurite, de forma unor cepe².

¹ Azi Piața Traian.

² Biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din Brăila este singura din România care a fost inițial geamie, fiind transformată în lăcaș de cult ortodox în 1831, din ordinul comandantului rus Mihail Pavlovici Romanov (fiul mai mic al țarului Pavel I), și care nu are turle.

În fruntea cortegiului apar mai întâi două icoane: sunt imagini viu colorate, purtate în vârful unor pari înalți¹ de doi civili amărâți.

Apoi imediat după aceste imagini sfinte vine o cruce mare de ale cărei brațe atârnă lănțișoare metalice zornăitoare. Asemenea celor două icoane, crucea este purtată la extremitatea unui par înalt, iar băiatul care o poartă pare gata să se prăbușească sub greutatea ei, la fiecare pas.

Vreo cinci-șase moșnegi zdrențăroși, șeful lor împodobit cu o cușmă albă cu panaș enorm precum generalii fabuloși din legende, poartă pe umeri ca pe niște puști lumânări înfășurate în panglici albe.

Apoi apare trăsura în care se află cel decedat.

Un dricar șade plin de importanță, cocoțat pe capra trăsुरii, și mână cei doi cai care poartă și ei panaș și sunt acoperiți cu niște cearceafuri negre.

Trăsura este de fapt o cutie de sticlă montată pe patru roți: coșciugul se află în interiorul ei.

Curiozitatea mea de profan occidental fiind aprig stârnită, consider că este de datoria mea să urmez cu un aer de aparentă detașare acest cortegiu ciudat și să-i urmăresc atent toate mișcările.

Iată-ne ajunși în fața bisericii grecești, care se află în apropierea Pieței Sfinților Arhangheli. Mai mulți ciocli reazemă icoanele, crucea și lumânările de-a lungul unui perete, la fel cum fac soldații neinstruiți cu puștile lor când ajung la locul de încartiruire. Apoi scot sicriul din cutia sa de sticlă și-l depun pe trotuar.

Atunci – o, ce uimire! – doi servitori apucă fiecare capacul coșciugului de o extremitate, îl ridică și-l pun înapoi în cutia de sticlă.

¹ Sunt de fapt prapuri bisericesti.

Iar pe trotuar, lăsat pradă curiozității trecătorilor care se opresc o clipă, decedatul apare culcat în cutia lui. Privitorii, rudele, prietenii se apropie, și eu fac la fel.

Îmbrăcată elegant¹, cu capul rezemat pe o pernă cu dantele fine, zace fără viață o fată de circa 20 de ani. Fața ei este delicată, diafană, ușor pudrată; dar, pentru a o onora, părinții i-au dat cu ruj pe buze, și așa a apărut contrastul frapant între culoarea grenă a buzelor și paloarea feței; mie îmi amintește de imaginile îndepărtate și neliniștitoare de la muzeul Grévin².

În masa părului ei negru bogat, cochet aranjat pentru ultima paradă, o panglică lată stacojie se armonizează cu rujul de pe buze.

Am rămas surprins și deconcertat. Eu credeam că un decedat este tratat cu destulă pudoare, familia sa străduindu-se să-l ascundă, și nu să-l expună curiozității maladive a tuturor.

Numai că eu văd lucrurile cu ochii occidentalului.

Între timp cioclii au venit să ia decedatul și să-l pună pe un catafalc așezat în mijlocul bisericii. Mulțimea și membrii cortegiului intră în locul sacru; și eu fac la fel.

Cei care compun cortegiul funebru sunt mai mult oameni sărmani, amărâți, iar decedata, atât de cochet îmbrăcată, poartă costumația cea mai somptuoasă a umilei ei familii.

Copii în zdrențe, cu picioarele goale și acoperite de noroiul străzilor, se strecoară și ei în biserică.

Soldații ruși, văzând ușile mari deschise, intră și ei, făcând de zor nenumărate semne ale crucii, și își răsucesc căciula în mâinile lor mari și crăpate.

¹ Probabil în rochie de mireasă.

² Muzeul figurilor de ceară din Paris, inaugurat în 5 iunie 1882, purtând numele celui care a realizat primele sculpturi, Alfred Grévin (1827–1892).

Membri oficiali ai înmormântării se duc la un ghișeu aflat chiar în biserică în apropierea intrării, unde se vând candelile și lumânări, pe care le vor păstra aprinse tot timpul cât va dura ceremonia. Aceste minuscule obiecte gălbui pâlpaie cu o flăcăruie care fumegă.

Trei popi au ieșit din adâncurile întunecate ale bisericii: înconjoară cadavrul. Părul lor este lung, murdar, prins în coadă; formează o mică sfoară de care Dumnezeu îi va apuca și îi va urca la ceruri în ziua încheierii socotelilor.

Își cântă lungile rugăciuni pe o melodie melancolică, evocând îndepărtatele litanii ale bretonilor. Cântarea se oprește dintr-odată. Cel mai înalt în grad dintre cei trei popi, purtând o tocă înaltă și lăntișoare de metal la gât, trece la discursul vorbit și rostește pentru defuncta exortații energice, subliniate de gesturi ample.

Cred că înțeleg ceva din această oratorie înfierbântată: „Mizerabilă ființă omenească, moartea a venit și te-a luat prin surprindere – dar tu ești fericită... pentru tine s-a sfârșit trecerea pe acest pământ al suferinței, de acum înainte ale tale sunt toate fericirile... de ce te-ai mai plânge?... ”

Cu toate acestea, cei de față par străini de tot ce se întâmplă și discută între ei cu voce joasă, ținând mereu într-un gest convențional micile lor lumânări gălbui.

O rudă iese din grup și se duce în apropierea intrării în biserică la aceeași mare tejghea unde unul dintre popi discută cu el prețul înmormântării cu injurii și diferite modulări ale vocii, însoțite de ridicări din umeri, gest care, în limbajul orientaliilor, exprimă neputința.

Ceremonia se oprește. Cioclii vor să ridice cadavrul. Atunci, dintr-odată, tatăl și mama, într-un gest spontan, se precipită

asupra defunctei, scoțând strigăte sfâșietoare, și sărută cu frenezie buzele celei care se va duce spre locul de veșnică odihnă.

Femeia jelește asurzitor, strigătele ei sunt neomenești, nearticulate. Este smulsă de lângă sicriu cu prețul multor busculade, în vreme ce tatăl, cu fața scaldată în șuvoaie de lacrimi, pare să râdă cu o grimasă idioată.

Se acoperă sicriul.

La fel de brusc cum au început, toate țipetele și toate lacrimile se opresc... S-a terminat și se duc toți...

Brăila, 14 decembrie 1916

SECETĂ...

Azi, orașul duce lipsă de apă.

Motorul cu benzină care acționează pompa municipalității nu mai poate fi alimentat cu combustibilul necesar.

Puțurile de petrol din Valea Prahovei au ars, iar vagoanele cisternă nu au putut fi aduse la Brăila odată cu retragerea trupelor.

Brusc, fără niciun fel de avertisment, totul se oprește. În același moment, apa încetează să mai curgă la robinet. De azi-dimineață toate activitățile economice din Brăila au fost întrerupte.

Când m-am trezit n-am mai avut cu ce să mă spăl. Am întors în toate sensurile robinetul chiuvetei mele; au mai ieșit câteva picături de apă care se aflau pe conductă.

În dimineața asta stau fără ciocolată caldă, iar la cafeneaua Splendid n-au mai vrut să mă servească deloc cu cafea.

La Restaurantul Francez mi-am servit prânzul în aceeași farfurie. Băiatul „spală” vesela ștergând-o cu un șervet.

După intrarea României în Primul Război Mondial de partea Antantei, Franța și-a asumat rolul de a ajuta armata română prin intermediul unei misiuni militare. Avându-l la conducere pe generalul Henri Mathias Berthelot, din rândul acesteia a făcut parte și un tânăr aviator pe nume Paul Bléry, ale cărui amintiri despre misiune sunt redată în acest volum.

Cu obiectivitatea unui străin, autorul observă și descrie oamenii și locurile din România, împărtășind impresiile pe care și le-a format, fie că a fost vorba despre aristocrați și persoane de vază, fie despre simpli țărani ori chiar despre soldați.

Cartea reprezintă o adevărată „bijuterie memorialistică”, dar și o lectură care ne introduce în atmosfera unei perioade complicate și tumultuoase pentru întreaga omenire.

„Soldatul român nu se plânge niciodată. Este hrănit ca vai de lume, jalnic îmbrăcat, nu-i pasă nimănu de el din cauza nenorocirilor care s-au ținut în acest război, și totuși niciodată n-am văzut pe vreunul care să se lamenteze pentru soarta lui sau să reclame vreo ameliorare a acesteia.”

PAUL BLÉRY

Carte recomandată de:

Historia

Parteneri media:

OBSERVATOR
CULTURAL

